

BX 1749

TG

V7

1883

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

SECUNDA SECUNDÆ DIVI THOMÆ.

QUÆSTIO PRIMA.

DE FIDE.

Cum D. Paulus ad Hebræos xi, fidem definiens dixerit: *Est sperandarum rerum substantia, etc.* et nomine substantiæ idem intelligat atque basim, et fundamentum totius supernaturalis ædificii, sicut in naturalibus prima substantia omnibus substat accidentibus, optime in hac secunda secundæ, ubi de virtutibus, et vitiis in particulari sermonem instituit S. Thomas a fide supernaturali exordium sumit, debet enim a primo fundamento recta veri Christiani structura incipere, præcipue cum fides finem nostrum manifestet, quod in agilibus rationem habet principii, ut tradit idem D. Thomas 1-2, quæst. xxxiv, art. iv ad primum.

Obstare autem statim huic determinationi videtur quod Aristoteles sæpe ab imperfectioribus initium sumendum esse decrevit; constat autem fidem omnibus esse virtutibus præstantiorem, una sola charitate excepta, teste D. Paulo I ad Corinth. xiii, dicente: *Nunc autem manent fides, spes, charitas tria hæc, major autem horum est charitas.* Non ergo a fide erat incipiendum, sed facile ad hoc respondetur maximam illam Aristotelis intelligendam esse quando specialis ratio non cogit ad oppositum, ut in præsentia. Quod et fecisse ipsum Aristotelem sæpe constat præcipue in ethicis, ubi a fine inceptum dicens: « Bonum est quod omnia appetunt, » et postea de virtutibus quæ media sunt ad talem finem. Item ipse Aristoteles acturus de triplici anima, intellectiva, sensitiva, et vegetativa, ab intellectiva quæ principalior est sermonem instituit. Et secundo de anima, tractatu de quinque sensibus incipiens, a sensu visus exordium sumpsit, qui tamen præcipuus inter omnes est, ut testatur primo metaphysicæ, et ad scientiam aptissimus.

Quia vero Aristoteles præcepit primo posteriorum, text. xx, quod prius præsupponatur nomen rei de qua disseritur, opere pretium erit quod nomen fides significet investigare. De qua re mirum est quam multiplices acceptationes hujus nominis auctores tradant: alii duas alii quinque, alii decem, alii vero plures, et pauciores. Nos vero ut clariori modo procedamus dicimus fidem posse sumi prout pertinet ad voluntatem, et prout pertinet ad intellectum: quatenus pertinet ad voluntatem solet dupliciter usurpari, uno modo prout significat idem quod fidelitas, quæ est virtus moralis, et solet vocari veritas, de qua egit S. Thomas infra quæstione cix, a verbo fieri, quasi fiat quod dicitur, aut permittitur, ut notavit S. Augustinus in epistola nona, ad Hieronymum. Unde fides in acceptione ista a Cicerone libro

THEOLOGIA VII.

000367

primo de officiis definitur sic: «Fides est dictorum, conventorumque substantia, et veritas;» et de illa intelligitur illud D. Pauli ad Romanos III: *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit?* id est, constantiam, et veritatem divinam in adimplendis promissis, quare respondet: Absit, est autem Deus verax. Et usus hujus nominis frequentissimus est in sacra Scriptura in hac acceptione.

Secundo, hoc nomen fides prout ad voluntatem pertinet significat fiduciam a verbo fidere de qua fiducia agit S. Thomas infra quæst. CXXIX, art. VI, et dicit quod: «Fiducia est quædam forma, et roborata spes.» Non me latet quod magistro Soto libro II de natura et gratia, capite VI, in odium hæreticorum negat quod hoc nomen fides accipiatur pro fiducia in sacris litteris, eo quod hæretici taliter extollebant fiduciam istam, ut asseverarent illam solam ad justificationem sufficere; quem errorem damnat Concilium Tridentinum sessione VI, capite IX et XII. Sed tamen quamvis multoties reperiatur in sacra Scriptura distinctio inter fidem, et istam fiduciam, ut patet ex illo ad Ephes. III: *In quo habemus fiduciam, et accessum in confidentia per fidem ejus*, tamen negari non potest quod aliquando accipiatur fides pro fiducia, sic enim interpretari solet illud Jacobi primum, ubi de eo qui erat dubius dicitur: *Postulet in fide nihil hæsitans, vel in fiducia*: et I ad Corinth. XXIII: *Si habuero fidem ita ut montes transferam, etc.* Nonnulli etiam volunt quod accipiatur fides pro obedientia, juxta illud Psalm. CXVIII: *Quia mandatis tuis credidi*, id est, obedivi. Sed tamen in his acceptionibus non agimus in præsentem de fide.

Fides autem prout ad intellectum pertinet, etiam multipliciter usurpatur. Primo, pro promissione, quæ ad intellectum pertinet, sicut et votum, ut affirmat D. Thomas infra quæst. LXXXVIII, articulo primo, in corpore, et in hoc sensu intelligitur illud Pauli I ad Corinth. III: *Primam fidem irritam fecerunt*, quod exponens D. Augustinus in Psalm. LXXV, ait: «Quid est, inquit, primam fidem irritam fecerunt, voverunt, et non reddiderunt,» quod vulgo dicitur: *Non cumplieron su palabra*. Secundo modo accipitur pro dictamine rationis, aut conscientia, qua ratione, tam in jure canonico quam civili dicitur aliquis possessor bonæ, vel malæ fidei, et in ista acceptione intelligitur illud D. Pauli ad Romanos IV: *Quod non est ex fide peccatum est*, juxta expositionem glossæ interlinealis ibidem, ac si diceret quando quis facit contra conscientiam, peccatum est. Tertio autem magis in particulari accipitur fides pro assensu, aut judicio intellectus, quo quis credit quod non videt innitendo auctoritati dicentis. Et sic fides accepta dividitur in humanam, et divinam, quia possumus credere quod non videmus innitendo auctoritati humanæ, et hæc dicitur fides humana, aut innitendo auctoritati divinæ, et hæc dicitur fides divina, de qua in præsentem est sermo. Differentia autem inter utramque fidem est, quod fides humana fallibilis est, utpote quia testimonium humanum fallibile est, quia et falli, et fallere possunt; fides autem divina est infallibilis eo quod testimonio divino innititur, quod nec falli, nec fallere potest, cum sit summa sapientia, et summa veritas. Etsi tandem advertendum quod fides ista divina, de qua hic agimus aliquando accipitur pro objecto ipso quod creditur, sicut ab Athanasio in illis verbis: «Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit.» Aliquando autem accipitur divina fides pro assensu, aut pro habitu inclinante ad assensum, qui explicandi sunt per objectum eorum de quo in initio D. Thomas sermonem instituit.

ORDO

H U J U S M A T E R I Æ,

ET ALIARUM QUÆ

TRACTANTUR IN HAC SECUNDA SECUNDÆ.

Egimus in tractatu generali de connexionione omnium partium summæ D. Thomæ. Et quod attinet ad istum de fide quatuor invenimus tractari a D. Thoma in præsentem de hac virtute. Tractat D. Thomas de fide: primo de ipsa fide per septem quæstiones: secundo, de dono intellectus, et scientiæ, quæ correspondent fidei, quæstione VIII, et IX: tertio, de vitiis oppositis ipsi fidei, et actui exteriori confessionis ejus, et donis ei correspondentibus, usque ad quæstionem XV: quarto et ultimo, de præceptis fidei, quæstione XVI.

In præsentem solum agimus de his, quæ pertinent ad partem speculativam hujus virtutis, et prioribus septem quæstionibus continentur. In tradenda autem, et explicanda hac virtute summo, et scientifico ordine processit D. Thomas a causis videlicet ad effectus, et ita primo consideravit omnes causas fidei usque ad quæstionem sextam, deinde effectus ejus septima: cum autem sint quatuor causæ, finalis, et formalis, materialis, et efficiens per omnes illas discurrit D. Thomas in explicanda ratione fidei; nam de finali et formali specificante, agit quæstione prima; in fide enim (cum sit virtus theologica) coincidunt objectum specificans, et finis ultimus, habet enim pro objecto immediato specificante Deum in se, seu veritatem primam, qui tamen respectu aliarum virtutum non theologalium non est objectum, sed solum finis ultimus. Considerato autem objecto specificante necesse fuit considerare rem specificatam: correspondens enim sibi specificans, et specificatum, ab objecto autem specificatur primo actus, deinde habitus, et ideo D. Thomas agit de actu fidei, quæstione II et III, eo quod est duplex actus fidei, scilicet interior, qui est credere, et exterior, qui est confiteri fidem, juxta illud Roman. X: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, deinde vero quæstione quarta agit de ipso habitu fidei, qui specificatur ab actu et objecto; et sic manet considerata causa formalis specificans, et res ab illa specificata, scilicet actus tam interior, quam exterior, et habitus. Post causam autem formalem, quæ etiam finalis est (ut diximus) sequitur agere de causa materiali, et efficienti, et prior est causa materialis, quia magis conjuncta, et intima ipsi fidei, utpote cum sit subjectum inhæSIONIS, et ita agit quæstione quinta de subjecto fidei, quæstione autem sexta de causa efficiente, seu infundente fidem. Explicatis autem causis a quibus pendet tota quidditas fidei, agit de ejus effectibus, non quidem qui sunt actus eliciti, de his enim egerat quæstione secunda et tertia. Sed de imperatis, qui reducuntur ad duos, scilicet ad timorem, et purificationem cordis, de quibus agit quæstione septima.

SUMMA TEXTUS
DIVI THOMÆ,

IN

SINGULIS QUÆSTIONIBUS.

In prima quæstione, non disputat D. Thomas de ipsa fide, quoad an est, sed absolute incipit tractare de objecto fidei, quia dari fidem, et virtutes theologicas, quod pertinet ad an est, supponitur tractatum, et explicatum in quæstione LXII primæ secundæ, ubi hoc late tractatum invenies.

Est autem formalis ratio specificata fidei veritas divina revelans, ut explicat articulo primo D. Thomas, et nos infra dicemus. Ex illa autem oriuntur quatuor conditiones requisitæ ad objectum fidei, quas in reliquis articulis explicat D. Thomas: duæ tenent se ex parte ipsius veritatis divinæ, duæ ex parte revelationis, sicut distinxit sanctus doctor in articulo sexto ad secundum; ex eo enim quod veritas divina est consequitur primo, et requiritur necessario, quod in se simplicissima sit, licet a nobis complexe attingatur, et ideo in articulo secundo determinat D. Thomas hoc objectum fidei esse simplex in se, licet complexum quoad nos: secundo, sequitur quod sit veritas infallibilis, cui falsum subesse non potest, et ideo articulo tertio determinat, quod fidei nos potest subesse falsum.

Similiter sequuntur aliæ duæ conditiones, ex eo quod illa veritas sit revelans nobis. Prima est, quod objectum sic revelatum non possit esse visum, neque scitum a nobis, quia cum ratio formalis sit revelatio testificans non manet intrinseca in ipso objecto, neque per intrinseca principia illud manifestat, quia cum sit auctoritas dicentis non potest reddere objectum intrinsece evidens, vel per propria, et intrinseca principia, et ideo articulo quarto et quinto, determinat D. Thomas quod objectum fidei debet esse non visum, et non scitum. Ex quo ulterius sequitur quod cum ea quæ non videntur difficilia intellectui appareant, ubi occurrit specialis difficultas in objectis credibilibus orta ex obscuritate rei non visæ, speciales etiam articuli fidei distinguuntur, et ideo ex necessitate distinguendi articulos fidei agit articulo sexto, et de eorum incremento, numero ac dispositione agit articulo septimo, octavo et nono.

Secunda conditio requisita, seu consecuta ad revelationem prout nobis fit est applicatio ejus ad nos, sicut in calore, verbi gratia applicatio ad lignum non est ratio formalis agendi, sed conditio; revelatio autem divina primis fundatoribus fidei applicata fuit immediate per locutionem Dei: *Qui locutus est olim patribus in prophetis, et novissime locutus est in Filio*, ad Hebr. I. Nobis autem non applicat Deus fidem loquendo immediate per se ipsum, sed proponit res fidei per Ecclesiam tamquam per organum locutionis suæ, et hæc dicitur ab Apostolo: *Columna, et firmamentum veritatis*, I ad Timoth. III, cujus caput est summus pontifex ad quem pertinet confirmare in fide, et ordinare ea, quæ credenda sunt, et de hoc agit articulo decimo.

In quæstione secunda incipit agere D. Thomas de rebus specificatis per objectum specificativum fidei, et primo occurrit actus specificatus, deinde habitus: et primo agit de actu interiori, qui est credere, deinde de exteriori, qui est confiteri fidem. Circa interiorem considerat tria. Primo, quidditativam rationem actus credendi: secundo, objecta materialia ad quæ se extendit: tertio, proprietates, seu accidentia talis actus. Et quantum ad primum explicat in primo articulo definitionem actus credendi, quæ est cum assensu cogitare, et ita ex parte assensus importat firmitatem et quietem, et ex parte cogitationis fluctuationem, et motum, quia ille qui non videt, nec convincitur ab objecto, quasi fluctuat, et non quietatur, unde indiget affectu voluntatis inclinante ad assensum, et ex illa habet determinatam adhæSIONEM, et firmitatem. Ex quo sequitur, ut docet articulo secundo, quod actus fidei habeat triplicem respectum, scilicet, credendi Deum, tamquam rem creditam, et objectum materiale primarium; credendi Deo tamquam dicenti, quæ est ratio formalis credendi; et denique credendi in Deum, tamquam in finem ad quem movetur ex inclinatione voluntatis faciente adhærere illi.

Secundum vero, quod considerat in actu fidei, scilicet objecta ad quæ se extendit, considerat D. Thomas quantum ad duo, scilicet, quantum ad ipsa objecta in se, et quantum ad modum tendendi in illa; objecta enim quæ attingit fides non solum sunt res supernaturales, ut mysterium Trinitatis, et incarnationis, sed etiam plura naturalia, quæ de Deo creduntur, ut Deum esse creatorem, sapientem, omnipotentem, etc. et hoc ostendit articulo tertio et quarto. Modus autem attingendi hæc objecta sumitur penes implicitum, et explicitum, distinctum, vel confusum modum credendi, et sic ostendit in primis D. Thomas, teneri omnes ad credendum aliqua objecta fidei explicite, et distincte articulo quinto, non tamen æqualiter teneri omnes ad fidem explicitam de omnibus rebus fidei, ut ostendit articulo sexto esse tamen necessarium ad salutem credere mysterium incarnationis, et Trinitatis articulo septimo et octavo.

Tertium denique, scilicet accidentales proprietates, seu conditiones actus fidei tractat articulo nono et decimo, ostendens quod actus fidei possit esse meritorius procedendo ex motione gratiæ, et quod hoc meritum non diminuitur ex rationibus inductivis ad credendum.

In quæstione tertia agit D. Thomas de exteriori actu fidei, et tractat duo. Primum, quod est actus elicited a fide, licet fiat mediante organo corporeo linguæ: secundo, quod est necessarius ad salutem quando conducit ad honorem Dei, vel Ecclesiæ necessitatem aut proximi utilitatem.

In quæstione quarta agit D. Thomas de habitu fidei, qui etiam specificatur ab objecto, sicut actus; et in ejus consideratione procedit D. Thomas hoc ordine, quod primo proponit definitionem ipsam fidei: deinde explicat ejus quidditatem per singulas partes, seu prædicata, incipiens a genere remoto, explicando genus proximum, et tertio differentiam illius. Igitur definitionem fidei explicat articulo primo scilicet, quod sit: « Habitus, quod inchoatur in nobis vita æterna, faciens intellectum assentiri non apparentibus, » quod aliis verbis tradit Apostolus ad Hebr. XI: *Fides est substantia* (vel fundamentum, et inchoatio) *sperandarum rerum, argumentum non apparentium.*

Secundo, explicat genus remotum hujus virtutis, articulo secundo, tertio et quarto, in quibus ostendit, quod fides est habitus intellectus non absolute prout convincitur ab objecto ex evidentia illius, sed ut movetur ab inclinatione voluntatis, et ideo charitas est forma fidei quatenus imperat, et dirigit illam; sed quia non est forma informans, sed movens extrinsece potest manere eadem fides formata, et informis: genus autem proximum est, quod iste habitus sit virtus ex sua propria specie, licet non semper habeat statum virtutis perfectæ, quia aliquando fides est informis, et hoc deter-

minat articulo quinto. Quod vero sit una virtus unitate specifica ex objecto, et unitate individuali ex subjecto, determinat articulo sexto.

Tertio, explicat differentiam fidei in comparatione ad alias virtutes; tum, quia fides est simpliciter prima inter omnes, quia attingit ultimum finem ex parte cognitionis, et hoc tractat articulo septimo; tum, quia virtutes intellectuales naturales superat in certitudine, et hoc ostendit articulo octavo.

In quæstione quinta agit sanctus doctor de causa materiali, seu subjecto fidei, et primo explicat in quibus subjectis fuerit; deinde a quibus excludatur. De subjecto in quo sit fides agit articulo primo ostendens quod tam homo, quam Angelus in statu viæ habuerunt fidem, sine qua nullus potest placere Deo, nec mereri beatitudinem. Secundo, excludit a fide theologica dæmones, et damnatos, saltem ex defectu piæ voluntatis ad credendum, licet habeant fidem aliquam acquisitam ex evidentia signorum ortam: excludit etiam hæreticos a fide non solum circa articulos quos negant, sed etiam circa illos quos fatentur, quia non assentiuntur illis ex regula infallibili Ecclesiæ proponentis, sed ex arbitrio electionis propriæ, quæ est omnino faillibilis, ac denique ex his concludit finem in uno subjecto posse esse majorem, quam in alio, tum intensive, quia majori fervore credit; tum extensive, quia ad plura subjecta se explicat.

In quæstione sexta duplici articulo agit de causa efficiente fidem, et in primo ostendit finem divinam esse infusam a Deo, nec habere initium in viribus liberi arbitrii, cum elevet hominem supra totum ordinem naturæ; in secundo vero ostendit etiam fidem informem infundi a Deo, quia supernaturalis est, et ejusdem speciei cum formata.

Denique in quæstione septima explicat duplici articulo duplicem effectum resultantem ex actibus fidei. Primus est, timor, sive filialis, sive servilis, qui nascitur ex consideratione divinæ magnitudinis, quam fides attingit: secundus est, purificatio cordis, tum intellectu, quem fides purificat ab errore; tum in voluntate, quam fides purificat a culpa non per se justificando, sed justificationem inchoando. Circa hanc materiam sic explicatam a D. Thoma sit.

DISPUTATIO PRIMA.

DE OBJECTO SPECIFICANTE FIDEM EJUS-
QUE RESOLUTIONE.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum objectum formale fidei sit veritas prima revelans?

Duo supponenda sunt, antequam punctum difficultatis evolvamus. Primum, tamquam generale in omni quæstione de objecto formali aliquid habitus, vel potentiæ: secundum, speciale circa terminos propositos in dubio de veritate prima, et revelante.

I. Primum præsuppositum est, in quolibet objecto specificante distinguui rationem materialem et formalem, et materialem communiter vocant objectum quod, formalem vero objectum quo, quia primum est id quod cognoscimus, secundum vero id quo res redditur cognoscibilis. Unde etiam ratio formalis cognoscendi si sit ultima quæ objectum redditur cognoscibile, seu proportionatum tali scientiæ, dicitur ratio formalis sub qua, quia sub illa reliqua attinguntur, et quia contingit, quod id quod se habet, ut res cognita possit esse alteri ratio cognoscendi, non repugnat aliquid secundum diversas considerationes pertinere ad objectum materiale, vel formale, sicut color est res visa,

et tamen corpori est ratio, et forma visibilitatis, ideoque respectu corporis dicitur objectum formale visum, respectu vero lucis est objectum materiale, et lux est forma, et ratio ultima videndi, etiam respectu coloris, unde objectum materiale, et formale, non est necesse quod distinguantur tamquam duo objecta, sed tamquam duæ considerationes, seu formalitates ejusdem objecti, et D. Thomas hic articulo primo non dixit in quolibet habitu cognoscitivo esse duo objecta, sed in quolibet habitu cognoscitivo habere objectum duo, etc.

II. Est tamen advertendum, quod sicut ex parte objecti datur ratio formalis sub qua reddens objectum ultimo proportionatum, et cognoscibile a scientia, vel potentia, ita correspondet ex parte potentiæ ratio sub qua cognoscitiva, quæ est virtus aliqua, seu lumen ultimo habilitans, et determinans potentiam, ad elicendum talem cognitionem: sicut in potentia visiva est aliquis fulgor, seu lux pertinens ad virtutem videndi, et in intellectu aliquis habitus, seu lumen determinans ad intelligendum. Est autem discrimen inter istas duas rationes, quod ratio sub qua objectiva etiam potest esse cognita directe, et semper est ratio cognoscibilitatis objecti, sicut lux est visa, et ratio visibilitatis in colore; at vero ratio sub qua ex parte potentiæ se tenens non est res cognita, nisi reflexe, neque ratio cognoscibilitatis passivæ in objecto, sed ratio cognoscendi actum per modum virtutis ex parte potentiæ.

III. Specialiter in scientiis, quia objectum cognitum scientificè est aliquod complexum, scilicet conclusio illata per discursum, quæ necessario debet constare aliquo subjecto, cui conveniat illud prædicatum, quod per talem illationem cognoscitur illi convenire; formalis au-

tem ratio, qua redditur scitum, est medium, seu præmissæ quibus probatur, et manifestatur conclusio. Et hinc intelligitur (quod multi dicunt) sumi distinctionem specificam scientiarum ex diversa abstractione, seu immaterialitate objecti, non quod ipsa abstractio sit ratio formalis probativa conclusionum, et manifestativa, sed est principium unde sumitur diversa ratio formalis in objectum scientiarum, quia enim immaterialitas est radix intelligibilitatis, et secundum diversum modum immaterialitatis, seu denudationis, et abstractionis a materia sumitur diversus gradus intelligibilitatis (ut docet D. Thomas 1 p. quæst. xiv, art. 1) inde est, quod principium, seu radix, unde ultimate desumenda est diversa ratio formalis in scientiis est diversa abstractio a materia, ut S. Thomas dicit opusc. lxx, quæst. vi et 1 post. lectione XLII, et vi metaph. lectione ultima. Sed tamen id quo formaliter demonstramus, et manifestamus objectum scientificum, quod est conclusio illata, est medium sub tali abstractione formali positum, et secundum illam illuminans conclusionem: sicut astrologus, et physicus, utuntur diversis mediis ad probandum suas conclusiones, et ista media sunt principia, seu definitiones quibus propriæ passionis manifestantur, sunt autem definitiones diversæ, et materia diversa, quia diverso modo intelligibili, et consequenter diversa immaterialitate traduntur definitiones in una scientia, et in alia.

IV. Secundum quod præsupponimus hic est, quid intelligimus nomine veritatis primæ revelantis, seu testificantis, nam veritas sumi potest tripliciter, in essendo, in cognoscendo, in dicendo seu significando. Primo modo, est veritas transcendentalis, seu passio entis, et hac ratione dicitur Deus verus, quatenus